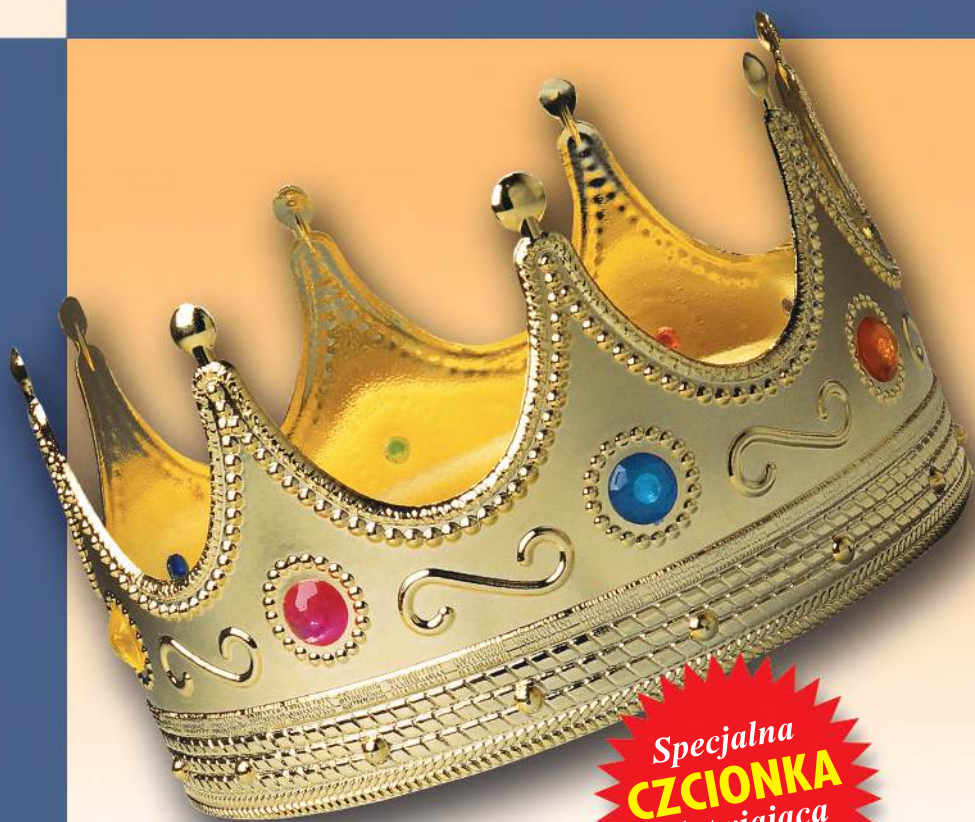

opracowanie
polecane przez
nauczycieli
i egzaminatorów

Mark Twain

KSIĄŻĘ I ŻEBRAK

Specjalna
CZCIONKA
ułatwiająca
szybkie czytanie

Autor:
Mark Twain

Tytuł:
Książę i żebrak

Przekład:
Magdalena Machay

Autor opracowania:
Miłosz Studziński

Korekta:
**Małgorzata Kosińska
Agnieszka Woźny**

Projekt okładki:
BROS

ISBN 978-83-7517-222-5

Copyright by Wydawnictwo GREG®

2017

Wydawnictwo GREG®
31-979 Kraków, ul. Klasztorna 2B
tel. (12) 680 15 50
www.greg.pl

Księgarnia internetowa: www.greg.pl

Znak firmowy GREG®
zastrzeżony w Urzędzie Patentowym RP.

Wszystkie prawa zastrzeżone.
Żadna część niniejszej publikacji nie może być reprodukowana
lub przedrukowana bez pisemnej zgody Wydawnictwa GREG®.

Skład i łamanie:
BROS

Mark Twain

KSIAŻĘ

I ŻEBRAK

- Autor:** Mark Twain
- Tytuł:** *Książę i żebrak*
- Czas akcji:** ostatni rok panowania króla Anglii – Henryka VIII – 1547 r.
- Miejsce akcji:** Londyn – najbiedniejsze dzielnice: Offal Court, Most Londyński; dzielnica Temple Bar, Southwark; zamek królewski – pałac Westminster, więzienie Tower; inne miejsca znajdujące się w Anglii, m.in. Hendon Hall w księstwie Kent
- Główni bohaterowie:** Tom Canty – mały żebrak marzący o zostaniu księciem, książę Edward – syn Henryka VIII, Miles Hendon – ubogi szlachcic podstępem pozbawiony majątku przez brata, John Canty – pijak i włóczęga, ojciec Toma
- Temat:** Zamiana ról pomiędzy księciem Anglii i identycznym z wyglądu żebrakiem Tomem Cantym
- Rodzaj literacki:** epika
- Gatunek literacki:** powieść historyczna

Łaska (...)

podwakroć

Błogosławiona: błogosławi bowiem

Tego, co daje i tego, co bierze.

Tym potężniejsza, im z potężniejszego

Płynie ramienia, przyozdabia ona

Władcę na tronie bardziej niż korona.

W. Szekspir, *Kupiec Wenecki*

Przekład Józef Paszkowski

Książka ta jest dedykowana
grzecznym i miłym dzieciom
Susie i Clarze Clemens
przez ich ojca

Przedmowa

Opowiem wam historię, którą usłyszałem od kogoś, kto ją usłyszał od swojego ojca, który z kolei usłyszał ją od swojego lub przynajmniej opowiedział w taki sposób, jakby usłyszał ją od swoich przodków, i tak dalej, i tak dalej. Przez setki lat ojcowie przekazywali tę historię swoim synom, dzięki czemu przetrwała. Może to prawda, a może tylko legenda albo tradycja. Równie dobrze mogło się to wcale nie wydarzyć. Być może dawno temu wierzyli w tę historię uczeni mędracy, a może dali jej wiarę tylko prości i nieuczenni ludzie.

I. *Narodziny księcia i żebraka*

Pewnego jesiennego dnia w pierwszej połowie szesnastego wieku w starym Londynie, w rodzinie Cantych¹ przyszedł na świat chłopiec, choć wcale go tam nie chciano. Tego samego dnia urodziło się też inne dziecko, w bogatej rodzinie Tudorów. Nie tylko rodzice, ale i cała Anglia wyczekiwała na niego, modląc się żarliwie do Boga. A kiedy wreszcie nadszedł dzień narodzin, cały kraj omal nie oszalał ze szczęścia. Ludzie, którzy prawie się nie znali, ściskali się i całowali z tej radości. Wszyscy: i bogaci, i biedni, porzucili na ten czas pracę i świętowali wspólnie przez wiele dni i nocy. W tych dniach Londyn wyglądał przepięknie, z każdego balkonu i dachu powiewały chorągiewki, a wesoły tłum maszerował ulicami miasta. A i nocą widok był cudny, miasto rozświetlone było ogniskami, które płonęły na każdym rogu, a wokół nich weselili się biesiadnicy. W całej Anglii mówiło się tylko o nowo narodzonym Edwardzie Tudorze, Księciu Walii, który leżał w atlasach i jedwabiach, zupełnie nieświadomy całego zamieszania, nie wiedząc nawet, że opiekowali się nim i doglądali go dostojni lordowie i damy. Natomiast o drugim niemowlęciu, owiniętym w stare szmaty Tomie Cantym, nikt nie wspominał. Mo-

Miejsce akcji

Narodziny Toma
i Edwarda

¹ czyt. kanti (ang. = wesoły)

że z wyjątkiem pewnej rodziny żebraków, której to swoim przyjściem sprawił niemały kłopot.

II. Dzieciństwo Toma

Przenieśmy się nieco w czasie. Tysiącpięćsetletni Londyn był, jak na tamte czasy, olbrzymim miastem. Liczył sto tysięcy mieszkańców, a może nawet i więcej. Tom Canty mieszkał nieopodal Mostu Londyńskiego², gdzie brudne i zaniedbane uliczki były jeszcze węższe niż w innych częściach miasta. Drewniane domy zbudowane z belek, łączonych na krzyż, piętrzyły się wysoko. Przestrzenie pomiędzy różnokolorowymi belami, pomalowanymi zgodnie z gustem właściciela, na czerwono, niebiesko czy czarno, były otynkowane. Całość wyglądała niezwykle malowniczo. Okienka w domach były małe, ozdobione szkiełkami w kształcie rombów i otwierały się na zewnątrz, na zawiasach, zupełnie jak drzwi.

Czas akcji

Dom zamieszkały przez ojca Toma znajdował się w cuchnącym zaułku zwanym Offal Court³, zaraz za Pudding Lane⁴. Był mały, gnijący i chwiały się w posadach, a mieszkało w nim wiele potwornie biednych rodzin. Ród Cantych okupował pokój na trzecim piętrze. Matka z ojcem mieli swoją leżankę w rogu pokoju, natomiast Tom, jego babcia i jego dwie siostry, Bet i Nan, mieli dla siebie całą podłogę i mogli spać gdzie tylko chcieli. Kawałka koca i kilku garści brudnej słomy nie dało się nazwać łóżkiem, tylko bezładnym barłogiem, z którego nocą każdy podbierał dla siebie mały skrawek do spania.

Mieszkanie Cantych

Bet i Nan były piętnastoletnimi bliźniaczkami. Dobre z nich były dziewczyny, choć brudne, odziane w szmaty i potwornie głupie. Z matką było podobnie, ale ojciec i babka byli parą diabłów wcielonych. Upijali się, kiedy tylko nadarzała się okazja, potem tłukli się ze sobą albo z kimkolwiek innym, kto by im tylko wszedł w drogę. Trzeźwi czy pijani, zawsze kleli jak szew-

Rodzina Cantych

² Most Londyński – do 1750 r. jedyny most na Tamizie

³ czyt. ofal kort (ang. *offal* = odpadki)

⁴ czyt. puding lejn

cy. John Canty był złodziejem, a jego matka żebraczką. Z dzieci również zrobili żebraków, bo nie udało im się wyszkolić ich na złodziei.

Pośród całego tego motłochu zamieszkującego dom, znalazł się dobry, stary ksiądz, którego król wyrzucił z jego parafii na bruk, pozostawiając mu tylko marną pensyjkę. Czasem kapłan brał do siebie dzieci i w sekrecie uczył je zasad dobrego postępowania. Ojciec Andrzej nauczył także Toma pisać i czytać oraz podstaw łaciny. Chciał też uczyć dziewczęta, ale te bały się drwin koleżanek, które mogłyby nie ścierpieć takich wątpliwych osiągnięć.

Cały Offal Court był takim samym mrowiskiem, jak dom Cantych. Całymi dniami i nocami trwało tam pijaństwo, wrzaski i burdy. Porozbijane głowy były zjawiskiem równie powszednim jak głód. Mimo to Tom nie był nieszczęśliwy, bo nie zdawał sobie sprawy, jak ciężkie było jego życie. Wszyscy chłopcy w Offal Court wiedli podobny żywot, więc przypuszczał, że tak właśnie powinno być. Kiedy nocą wracał z pustymi rękoma do domu, wiedział, że w pierw ojciec go zbluzga i sponiewiera, a potem zrobi to babka, z jeszcze większym zaangażowaniem. Wiedział również, że w nocy zakradnie się do niego przymierająca głodem matka z nędznym okruszkiem, jaki udało jej się zdobyć za dnia i zachować, odejmując go sobie od ust. Często, przyłapana na tym „występku”, była dotkliwie bita przez swego małżonka.

Offal Court –
opis dzielnicy

Trudne dzieciństwo
Toma

W sumie życie Toma toczyło się całkiem niezłe, szczególnie latem. Zebrał tylko tyle, żeby jemu starczyło, bo prawo odnośnie żebractwa znacznie się zaostrzyło, a kary stały się surowsze. Miał więc więcej czasu, żeby słuchać urokliwych opowieści i legend ojca Andrzeja o olbrzymach, wróżkach, krasnoludkach, duszkach, zaczarowanych zamkach, wspaniałych królach i księżętach. Jego głowa powoli napelniała się tymi wspaniałościami i często, leżąc na brudnej słomie, zmęczony, głodny i obolały po ostatnim laniu, puszczał wodze fantazji i już po chwili wszystkie jego bolączki i problemy znikwały pośród marzeń o królewskim żywocie rozpieszczanego w zamku księcia. Właśnie wtedy opętało Toma jedno pragnienie: zobaczyć na własne oczy pałac królewski. Wspomnił raz o tym kilku kolegom z Offal Court, ale został tak bezlitośnie wykpiony i wyśmiany, że postanowił już nikomu nie zdradzać swego marzenia.

Często czytywał stare książki księdza, które duchowny musiał mu potem wyjaśniać lub dopowiadać. Od całego tego czytania i marzeń Tom zaczął się zmieniać. Postacie z jego marzeń były tak wytworne, że zaczął ubolewać nad swoimi obdartymi łachmanami i zapragnął być czysty i le-

piej odziany. Oczywiście, nadal bawił się w błocie z taką samą przyjemnością, jak dotychczas, lecz zwykle taplanie się w Tamizie nabrało teraz innej wartości ze względu na możliwość umycia się i oczyszczenia ubrania.

W mieście zawsze była jakaś rozrywka. Jak nie przy słupie na Cheapside⁵, to na jarmarku. Czasem, kiedy jakiś sławny nieszczęśnik był prowadzony łądem lub przeprowiany łodzią do więzienia w Tower, cały Londyn mógł podziwiać paradę wojskową. Pewnego lata widział biedną Anne Askew⁶ i trzech mężczyzn palonych na stosie w Smithfield. Słyszał tam kazanie byłego biskupa, które jednak nie zainteresowało go szczególnie. Tak, życie Toma było zróżnicowane i w sumie przyjemne.

Zainteresowanie Toma książęcym życiem i zwyczajami sprawiło, że zupełnie nieświadomie zaczął zachowywać się po książęcemu.

Maniery Toma

pełnie nieświadomie zaczął zachowywać się po książęcemu. Jego mowa i maniery nabrały dworskiego poloru⁷,

ku niemałemu podziwowi i uciesze przyjaciół. Wpływ Toma na tych młodych ludzi zaczął rosnać z dnia na dzień i już wkrótce Tom stał się osobą poważaną i podziwaną, prawdziwym autorytetem, osobowością. Koledzy zauważyli, że chłopiec dużo wie i potrafi mówić zdumiewające rzeczy w sposób niezmiernie błyskotliwy, głęboki i mądry. Chłopcy wkrótce donieśli dorosłym o niezwykłym zachowaniu Toma, i wkrótce oni także zaczęli szeroko komentować ewenement młodego Canty'ego i postrzegać go jako niezwykle obdarowanego przez los i wspaniałego młodzieńca. Dorosli przychodzili do Toma ze swoimi problemami, prosząc o radę i często odchodzili zadziwieni mądrością i błyskotliwością jego mowy. Tom stał się bohaterem dla wszystkich, którzy go znali, z wyjątkiem może jego własnej rodziny, która nie dostrzegła w nim nic szczególnego.

Po jakimś czasie Tom zorganizował swój prywatny dwór królewski. Siebie mianował księciem, towarzyszy zabawy natomiast strażnikami, szambelanami, lordami i damami, oczywiście znalazło się też miejsce dla pozostałych członków królewskiej rodziny. Codziennie rzekomy książę był witany kunsztownymi ceremoniami, zapożyczonymi z romantycznych lektur Toma. Omawiano również sprawy ważne dla urojonego królestwa podczas udawanych zebrań rady królewskiej, a fikcyjny władca wydawał dekrety swoim wymagowanym armiom i flocie.

Po tym wszystkim Tom wychodził w swoich potarganych łachach żebrak o kilka pensów, zjadał skórkę chleba, zaliczał obowiązkowe kuksańce i obelgi, po czym wyciągał się na swojej brudnej słomie i na nowo śnił o zaszczytach.

⁵ czyt. czipsajd (ang. *cheap* = tani; *side* = okolica)

⁶ czyt. an askju

⁷ ogłada (towarzyska), dobre maniery

OPRACOWANIE

BIOGRAFIA MARKA TWAINA

Mark Twain (prawdziwe imię i nazwisko: **Samuel Langhorn Clemens**) urodził się w 1835 r. w niewielkim miasteczku Florida w stanie Missouri w Stanach Zjednoczonych. W wieku pięciu lat mały Samuel przeprowadził się z rodzicami do Hannibal. Od tej pory jego losy połączyły się z rzeką Missisipi, która w tamtym okresie stanowiła główny szlak komunikacyjny Ameryki.

Mając 12 lat, przyszły pisarz zmuszony został do podjęcia pracy zarobkowej. W 1959 roku zdobył uprawnienia do pilotowania parostatków pływających po Missisipi. Z tego okresu pochodzi pseudonim przyszłego pisarza. W żargonie pilotów parowców rzecznych słowa „**mark twain**” oznaczają dosłownie „**miarkuj dwa**” (zaznacz dwa sążnie głębokości). Za pomocą tego hasła informowano, że rzeka w danym miejscu jest wystarczająco głęboka, by statek nie utknął na mieliźnie.

Podczas wojny secesyjnej udał się na poszukiwanie złota do Kalifornii, gdzie rozpoczął współpracę z lokalnymi gazetami. Szybko stał się znanym i cenionym dziennikarzem. Jako pisarz Twain zaistniał dzięki datowanemu na rok 1865 opowiadaniu *O sławnej skaczącej żabie z Calaveras*. Największą sławę przyniosły Twainowi powieści dla młodzieży: *Przygody Tomka Sawyer* (1876), *Przygody Hucka Finna* (1884), *Księżę i żebrak* (1882) oraz *Jankes na dworze króla Artura* (1889).

Mark Twain przez całe życie opowiadał się po stronie słabych i uciśnionych. Dorastając w otoczeniu murzyńskich niewolników, zrozumiał, że podziały wytworzone przez ludzi nie mają pokrycia w rzeczywistości i że **wszyscy ludzie są sobie równi**. W swoich powieściach Twain występował przeciwko niesprawiedliwości i nierówności społecznej.

Autor *Księża i żebraka* zmarł 21 kwietnia 1910 r. w wyniku choroby serca.

Bohaterowie dzielą się na postaci **historyczne**, realne: król Anglii Henryk VIII oraz jego syn Edward z rodziną oraz **fantastyczne**, których istnienie nie jest historycznie udowodnione: Tom z rodziną, inni opisani mieszkańcy Londynu.

(Szczegółowa charakterystyka bohaterów na stronie 181.)

PLAN WYDARZEŃ

1. Przyjście na świat Toma Canty'ego i księcia Anglii – Edwarda.
2. Życie Toma wśród żebraków i złodziei.
3. Spacer małego żebraka po Londynie zakończony pod bramą pałacu Westminster.
4. Spotkanie Toma i Edwarda.
5. Zamiana strojami pomiędzy księciem i żebrakiem.
6. Wyrzucenie Edwarda poza mury pałacu.
7. Poszukiwanie pomocy w przytułku dla biednych dzieci, zakończone niepowodzeniem.
8. Spotkanie księcia i Johna Canty'ego.
9. Nieudane próby wyjaśnienia pomyłki.
10. Pierwszy królewski obiad Toma.
11. Poszukiwanie Wielkiej Pieczęci.
12. Uroczysty pochód książęcego orszaku w drodze do Ratusza.
13. Pobyt księcia Edwarda w mieszkaniu Cantych.
14. Wieść o śmierci księdza Andrzeja w wyniku ciosu zadanego mu przez Johna Canty'ego.
15. Rozdzielenie się rodziny Cantych w tłumie wypełniającym ulice Londynu.
16. Uratowanie księcia z rąk rozwścieczonych mieszczan przez Milesa Hendona.
17. Wiadomość o śmierci króla Henryka VIII.
18. Historia życia Milesa Hendona.
19. Nadanie żołnierzowi przywileju siadania w obecności króla.
20. Porwanie księcia.
21. Pierwszy dzień rządów Toma jako króla.
22. Zaprzyjaźnienie się Toma i Humphreya Marlowa, królewskiego chłopca do bicia.

prawem, niegodziwością, księżę bardzo cierpiał, bowiem **był bardzo wrażliwy na niesprawiedliwość.**

Obaj bohaterowie byli prawdomówni i zawsze starali się postępować honorowo. Tom nigdy naprawdę nie pogodził się z tym, że musiał zostać władcą, i do końca chciał wyjaśnić nieporozumienie, jakie zaszło. Edward nigdy nie kłamał. Nawet w sytuacji, w której kłamstwo uratowałoby mu skórę.

Zamiana ról obu chłopców pokazała, że każdy, nieważne, czy księżę, czy żebrak, powinien zawsze liczyć się z innymi ludźmi i postępować względem nich sprawiedliwie.

cechy Toma i Edwarda	przykłady	
	Tom	Edward
prawdomówność i uczciwość	przyznanie się podczas koronacji do tego, że nie jest prawdziwym księciem	ujawnienie oszustwa Hugona podczas wspólnego zebrania
dobroć	ułaskawienie księcia Norfolk i pomoc udzielona królewskiemu chłopcu do bicia	zaproszenie Toma do pałacu, litowanie się na widok cudzego cierpienia
inteligencja	sprytne wybronięcie skazanej za czary kobiety i oskarżanego o morderstwo mężczyzny	ciągłe próby udowodnienia, że jest prawowitym następcą tronu
honor	nieustanne dążenie do ujawnienia swej prawdziwej tożsamości	odmawianie kradzieży i zebrania, do którego zmuszali go John Canty i Hugon
ciekawość świata	zamiłowanie do książek i nauki, marzenie o zostaniu księciem	chęć wejścia w skórę żebraka
wrażliwość	smutek na wieść o skazaniu na śmierć księcia Norfolk, wzruszenie się losem chłopca do bicia, kobiety skazanej za czary i mężczyzny oskarżonego o morderstwo	pełna smutku i oburzenia reakcja na historie opowiedziane przez Yokela i ludzi spotkanych w Hendon Hall

SPIS TREŚCI

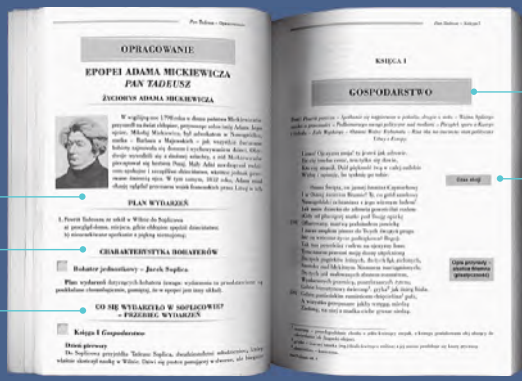
Książę i żebrak

<i>Przedmowa</i>	5
<i>I. Narodziny Księcia i Żebraka</i>	5
<i>II. Dzieciństwo Toma</i>	6
<i>III. Spotkanie Toma z Księciem</i>	9
<i>IV. Początek kłopotów księcia</i>	15
<i>V. Tom arystokratą</i>	18
<i>VI. Tom otrzymuje wskazówki</i>	24
<i>VII. Pierwszy królewski obiad Toma</i>	30
<i>VIII. Sprawa pieczęci</i>	32
<i>IX. Ceremonia na rzece</i>	34
<i>X. Książęce udreki</i>	36
<i>XI. W Ratuszu</i>	43
<i>XII. Książę i jego wybawca</i>	47
<i>XIII. Zniknięcie królewicza</i>	55
<i>XIV. „Le Roi Est Mort – Vive Le Roi!”</i>	59
<i>XV. Tom królem</i>	68
<i>XVI. Uroczysty obiad</i>	76
<i>XVII. Król Fu-Fu Pierwszy</i>	79
<i>XVIII. Książę wśród włóczęgów</i>	86
<i>XIX. Książę wśród wieśniaków</i>	92
<i>XX. Książę i pustelnik</i>	96
<i>XXI. Hendon przybywa na ratunek</i>	101
<i>XXII. Ofiara zdrady</i>	104
<i>XXIII. Książę więźniem</i>	108
<i>XXIV. Ucieczka</i>	111
<i>XXV. Hendon Hall</i>	113
<i>XXVI. Lady Edyta</i>	118
<i>XXVII. W więzieniu</i>	121
<i>XXVIII. Poświęcenie</i>	129
<i>XXIX. Do Londynu</i>	132
<i>XXX. Postępy Toma</i>	133
<i>XXXI. Pochód koronacyjny</i>	135

XXXII. <i>Koronacja</i>	140
XXXIII. <i>Edward królem</i>	148
<i>Zakończenie – Sprawiedliwość i kara</i>	153
Notatki autora	156

Opracowanie

1. Biografia Marka Twaina	163
2. Kalendarium życia i twórczości Marka Twaina	164
3. Czas i miejsce akcji	165
4. Główni bohaterowie	165
5. Plan wydarzeń	166
6. O czym jest utwór (krótkie streszczenie)	167
7. Streszczenie	168
8. Tom i Edward – porównanie	181
9. Pozostali bohaterowie	184
10. Problematyka:	185
<i>Książę i żebrak</i> jako powieść o wartościach	185
Obraz społeczeństwa brytyjskiego w XVI wieku	185
<i>Książę i żebrak</i> jako powieść historyczna	186
11. Indeks komentarzy do tekstu	187

STRESZCZENIE

WAŻNY CYTAT

OPRACOWANIE

CHARAKTERYSTYKA

PROBLEMATYKA

Lektury Grega. Zaufaj sprawdzonej marce

Pewniak na teście

Najnowsze wydania zawierają odpowiedzi na pytania z podręczników i testów

1 MIEJSCE W RANKINGU MEN

GREG
WYDAWNICTWO

31-979 Kraków
ul. Klaszorna 2B

księgarnia internetowa
www.greg.pl

Pełnej oferty szukaj w najlepszych księgarniach.